

Valencia Plaza 22/02/2022

Traductors valencians en Disney, HBO, Netflix... Per què són tants i tan bons?

22/02/2022 -

VALÈNCIA. *Mandalorian*, *Harry Potter 20th Anniversary*, *Lost Ark*, *The Americans*, *Liquorice Pizza*, *This is Us...* Són joves, tenen molta experiència, són valencians i són els responsables de les traduccions de moltíssimes sèries, pel·lícules i videojocs del moment. La majoria dels espectadors no paren a llegir els títols de crèdit després d'un capítol o una pel·lícula, eixos on sol aparèixer allò de "traducció a càrrec de..." o "subtítols traduïts i sincronitzats per...". Com a molt, tenen curiositat, en eixos 20 segons posteriors al final de la sèrie, d'esbrinar qui és el director o el nom d'algun actor que els ha agradat especialment, pel motiu que siga. **Els responsables dels subtítols solen passar desapercebuts, però si pares un poc d'atenció, descobriràs que molts d'ells tenen un denominador comú, són valencians:** d'Oriola a Vinaròs, passant per San Antonio de Requena, els trobem per tot arreu. El motiu? Preguntem-los-el directament, s'han fet els reis de Netflix, Disney +, HBO i Prime.

Per què hi ha tants bons traductors valencians?

Yeray García, d'Oriola, va estudiar a la Universitat d'Alacant. Ell ha traduït recentment *Harry Potter 20th Anniversary*, el reality *Veinteañeros en Austin* de Netflix, *Big con Richard Hammond* de Discovery o *Hell's Kitchen*. Per a ell, el secret està en el plurilingüisme i la cultura: "Hi ha poques comunitats amb una oferta tan variada per a associar les teues inquietuds culturals com la valenciana. A més, **la pluralitat lingüística present en la nostra terra és el caldo de cultiu perfecte** per a desenvolupar l'interés per capbussar-te en altres idiomes. Sense oblidar-nos que les universitats d'Alacant, València i Castelló compten amb alguns dels millors professionals del camp."

María Hernández, natural de San Antonio de Requena, va estudiar a l'UJI, com la majoria d'ells. Ha traduït pel·lícules com *Disparo letal*, *Ataque a los Titanes* o *Las Sillas Musicales*. Per a ella, el

secret perquè tants valencians treballen en la traducció audiovisual té doble resposta: "Jo veig dues possibles explicacions perquè siguem tants valencians traduïnt per a plataformes. La primera, **que els valencians tenim molt d'art en general i la traducció audiovisual no anava a ser menys**. I la segona, que la Universitat Jaume I porta ja un parell de dècades, si no més, formant traductors amb la Llicenciatura en Traducció i Interpretació, estudis que no eren presents en moltes universitats. La traducció és una disciplina relativament jove en l'àmbit acadèmic i de la investigació. A més, l'UJI en particular té un planter de luxe de professors de traducció audiovisual. **En concret, Frederic Chaume, professor de traducció en l'àrea d'audiovisual, va ser el culpable que jo decidira dedicar-me a açò**. Eixies de les seues classes amb la motivació a rebentar".

Javier Pérez Alarcón, de València ciutat, també llicenciat a l'UJI i ara professor a la Universidad Europea de València i a la Universitat d'Alacant, ha traduït títols per a doblatge com *El Cuento de la Criada* —[dels quals ens va contar alguna interioritat](#)—, *Licorice Pizza*, *Scream (2022)* o *Love, Death & Robots*, i els subtítols de, per exemple, *The Book of Boba Fett*. Ara està amb un d'eixos projectes secrets que es mor per contar, però que **acabaria amb els seus ossos en presó si ho contara abans de l'estrena**. Ell confirma la major: "És veritat que en som uns quants. Imagine que es deu en part al fet que tenim universitats que ofereixen l'itinerari d'especialització ja integrat en la carrera, com és el cas de l'UJI, la qual cosa facilita l'accés al sector sense haver de fer una inversió posterior en màsters... Que també n'hi ha! **La veritat és que a la Jaume I hi ha moltíssima pedrera** i ens formen titans com Gloria Torralba, Beatriz Cerezo, Irene de Higés, José Luis Martí Ferriol... i Frederic Chaume, que va traduir *Bola de Drac* al valencià! Amb eixos professors és normal que alguna cosa s'acabe apegant", somriu.

Foto: GUILLERMO PARRA

Victoria Tormo, de Catarroja, també estudiant de l'UJI, [ja va contar-nos la seua brillant trajectòria fa uns anys a Culturplaza](#). Després de traduir títols com *Sense8*, *True Detective*, *I Know This Much Is True* o *Secretos de un matrimonio*, ella considera que el paper de la Universitat de

Castelló és clau: "L'UJI és de les primeres que va tindre estudis de Traducció i de les primeres que es va especialitzar en audiovisual, València encara no tenia estos estudis quan vaig començar jo la carrera, per ací estava només a Castelló o a Alacant. A València en som molts ara, i per fi apareixem als títols de crèdits, cosa que abans no passava. Com que cada volta les plataformes generen més contingut i les productores menys, **estem quasi tots traduït per a les grans plataformes i amb una certa visibilitat que abans no existia**".

Marina Borràs, natural de Vinaròs i també estudiant de l'UJI, ha traduït els subtítols de *This is Us*, *The Americans*, *Nurses* (amb Victòria Tormo) i recentment el doblatge de *Los Larkin*, disponible a Filmin. Coincideix amb els seus companys pel que fa a l'UJI: "Precisament, a Castelló tenim una molt bona universitat on es pot estudiar Traducció i Interpretació amb un itinerari d'especialització en Traducció Audiovisual, així que supose que per això hi ha tants traductors de la nostra terreta en este sector".

Francisco Molina va néixer a Vila-real i, com no, va estudiar a l'UJI. Ha traduït videojocs com *Uncharted 4*, *Monster Hunter: World*, *Marvel's Avengers* i *Baldur's Gate 3*. Fa poc va formar part de l'equip de localització de *Lost Ark*, el videojoc del moment. També assenjala la Universitat com a la clau de la gran presència valenciana. "**Supose que té a veure amb el fet que l'UJI sempre ha fomentat molt la traducció audiovisual amb xarrades, cursos i assignatures especialitzades.** Tindre professors que s'han dedicat a la traducció audiovisual professionalment i que tenen una passió contagiosa pel treball també ajuda a despertar l'interés i que els futurs traductors es plantegen si eixe pot ser el futur".

D'acord, ens queda clar que l'UJI i el seu professorat són, en part, culpables de l'èxit dels nostres traductors. **Però amb estudiar una carrera no hi ha prou, el camí és més complicat del que sembla**, i no sol ser un jardí de roses —traducció literal de l'anglès *rose garden*, que estaria millor traduït com *camino de rosas* o *paseo en barca* en castellà, i tal volta com *ser flors i violes* o *pa i mel* en valencià—. Així que els preguntem també per eixe trajecte que els ha portat a poder exercir professionalment el treball per al qual han estudiat.

Quin és el camí per a arribar a traduir per a les grans plataformes?

Javier Pérez Alarcón recomana un poc de sentit comú: "El més habitual és estudiar la carrera de Traducció i Interpretació i, si a la facultat no ofereixen l'itinerari d'especialització (poques ho fan, però la Jaume I, on vaig estudiar jo, sí), es pot cursar un màster de Traducció Audiovisual després com el de la Universitat Europea de València, claustre del qual forme part. No és només qüestió saber idiomes i ja està, com molts creuen: **cal dominar la cultura d'origen, la de destinació, la llengua a la qual traduiràs, tindre no poques dosis de sentit comú** (el menys comú dels sentits)... Si és una carrera i no un curset de quatre hores, és per algun bon motiu."

Marina Borràs, a banda de la Universitat, recomana els cursos d'ATRAE. "Cadascú de nosaltres ha arribat a la traducció audiovisual per camins diferents, així que supose que és una combinació de molts de factors: **estudis, perseverança i experiència**; i una mica de sort també va bé. Òbviament, l'opció ideal és estudiar Traducció i Interpretació i, a més, pots fer un màster d'especialització, però hi ha molts companys i companyes que arriben mitjançant altres tipus de formació. Per sort hi ha molts cursos de tota classe, com els que ofereix ATRAE, l'associació de Traducció i Adaptació Audiovisual d'Espanya. A més, cal tindre en compte que **la majoria de nosaltres som traductors autònoms i treballem des de casa** (o *coworkings*, etc.), així que el primer seria preguntar-te si t'agradaria treballar a casa sempre i, a més a més de formar-te en traducció, **no oblidis també preparar-te en qüestions de fiscalitat**. Una volta comences a buscar clients, recomane obrir la ment i no centrar-se en un tipus de feina concreta ni en una modalitat de traducció específica. El més important és adquirir experiència, i ja més endavant triar en què et vols especialitzar. Una altra possibilitat és buscar feina en plantilla, per exemple gestionant projectes, per conèixer el món de la traducció des de la perspectiva de l'agència de traducció, que és la que ens enviarà la feina més endavant. **Jo crec que la clau és continuar aprenent sempre**, perquè la nostra professió no deixa d'evolucionar."

En canvi, Francisco Molina, com tants altres, sap quin és el paper clau per a triar bé les pràctiques. "En el meu cas, vaig començar a traduir videojocs una mica de rebot. En triar les pràctiques de l'últim any de carrera, entre les propostes de la modalitat de traducció audiovisual hi havia una agència de localització de videojocs. El nostre tutor, Frederic Chaume, ens va explicar que **hi havia moltes possibilitats de treballar per a ells en acabar el període de pràctiques**, així que la meua resposta immediata va ser: 'Sí, sí, jo vull d'eixes que et donen treball

després'. Vaig tindre sort, a l'agència li va agradar com traduïa i al cap de pocs mesos de llicenciar-me vaig començar a treballar com a traductor autònom per a ells. En acabant, va ser qüestió d'anar enviant currículums a altres agències i anar ampliant el nombre de clients."

Victoria Tormo (dreta) amb Beatriz Egocheaga (esquerra)

Victoria va viure una experiència a Los Angeles, la qual va marcar la seua carrera professional. "Estudiar Traducció i Interpretació, especialitzar-te en audiovisual, és el més lògic, però no l'únic. **Els més veterans no estudiaren una carrera, ho feien de forma autodidàctica**, en una època on poca gent sabia llengües. Introduir-se professionalment és la part complicada, no és només ser bo, capaç i ràpid, també cal tindre sort. Jo vaig anar als Estats Units per unes pràctiques que oferia l'UJI a Los Angeles, allí vaig estar nou mesos revisant videojocs i tot seguit vaig trobar feina en SDI, i des d'aleshores treballo per a ells. Quan ja vaig esgotar el visat vaig tornar a casa, i continue produint per a ells, i cada volta per a més clients. **Quasi sempre per recomanacions, ja que vas fent coses, i et van recomanant els companys amb els quals has compartit la feina**". Per cert, recorda Victoria que **"és important que no t'estafen amb les tarifes**, perquè als nous moltes voltes els oferixen tarifes que fan riure, i sempre estan piratejant, a voltes sembla un basar on la gent està regatejant a tota hora. La realitat del sector, que visibilitzem des d'ATRAE, és de tarifes precàries, temps cada volta més curts per a entregar i **condicions molt allunyades del suposat glamur que tenim ara els traductors**".

Per a Maria Hernández és vital rebre una primera oportunitat. "Per descomptat, hi ha tants camins per a arribar a traduir produccions audiovisuals com a traductors en actiu. Jo et puc parlar del meu. Vaig estudiar la llicenciatura, un màster i diversos cursos. I això em va obrir la porta a fer les pràctiques del màster en BBO Subtitulado, als quals agraiïc molt l'oportunitat que em van donar per a continuar aprenent i fent experiència després de les pràctiques. **Si formar-se és important, en aquesta professió, que hi haja algú que et done la mà i t'introduïska en el**

sector és vital. Després ja és saber buscar els estudis per als quals vols treballar i insistir currículum en mà perquè això passe. **Pense que el talent sense la formació i la tenacitat no valen per a res en aquesta professió".**

Per la seua part, Yeray García reivindica la importància d'estar al dia, culturalment parlant. "Em sembla que l'ingredient principal per a dedicar-se a aquesta disciplina és **tindre inquietuds culturals.** És clar que es precisa un domini avançat de les llengües amb les quals fas feina —curiosament, quasi més de l'idioma al qual tradueixes que de l'original— i haver-se format a fons en la matèria, però la pulsio creativa necessària per a enfrontar-se a l'adaptació d'una pel·lícula o una sèrie es fonamenta sobretot en la passió pel mitjà audiovisual. Em fa la impressió que, **sense això, enfrontar-se a les llums i ombres d'este treball i dedicar-se a això professionalment ha de ser complicat."**